

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Дипломна робота
магістра

з теми: **«ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ УЯВЛЕНЬ
ПРО ОБ'ЄКТИ ТА ЯВИЩА НАВКОЛИШНЬОЇ ДІЙСНОСТІ
НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»**

Виконала здобувачка другого
(магістерського) рівня вищої освіти
PO2-M22 групи
(денна форма навчання)
спеціальності 013 Початкова освіта
Мельник Катерина

Керівник: **Ковальчук О. В.**,
старший викладач кафедри теорії та
методик початкової освіти, кандидат
педагогічних наук, доцент

Рецензент: **Пукас І. Л.**,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри теорії та методик
дошкільної освіти

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО ОБ'ЄКТИ ТА ЯВИЩА НАВКОЛИШНЬОЇ ДІЙСНОСТІ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	6
1.1. Теоретичні основи формування уявлень і понять у молодших школярів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ».....	6
1.2. Особливості формування уявлень про навколишній світ у молодших школярів.....	17
1.3. Розвивальні ігри як засіб формування уявлень про об'єкти та явища навколишньої дійсності у молодших школярів.....	23
Висновки до першого розділу.....	33
РОЗДІЛ II. ДОСЛІДНО-ПРАКТИЧНА РОБОТА ЩОДО ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО НАВКОЛИШНИЙ СВІТ У МОЛОДШИХ ШКОЛЬНИКІВ.....	35
2.1. Діагностика рівнів сформованості знань про об'єкти та явища навколишньої дійсності у молодших школярів.....	35
2.2. Реалізація педагогічних умов формування знань про об'єкти та явища навколишньої дійсності у молодших школярів під час уроків «Я досліджую світ».....	42
2.3. Аналіз сформованості знань про об'єкти та явища навколишньої дійсності у молодших школярів на завершальному етапі дослідно-пошукової роботи.....	51
Висновки до другого розділу.....	53
ВИСНОВКИ.....	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	56

ВСТУП

У нашій країні нині відбувається становлення нової системи освіти, орієнтованого на входження у світовий освітній простір. Цей процес супроводжується суттєвими змінами у педагогічній теорії та практиці освітнього процесу. Відбувається зміна освітньої парадигми: пропонуються інший зміст, інші підходи. У галузі природничої освіти поставлено питання про необхідність нової системи взаємовідносин людства з природою, викликаній глобальним наростанням негативних змін у навколишньому середовищі.

Багато сучасних вчених (Є. Гріньової, Т. Тарасової, С. Білоус, В. Мелашта) вважають, що поведінка людей у природі визначається їх свідомістю, світоглядом. Майбутнє життя нашої планети пов'язане з тим, чи людина протиставляє себе природі як своїй власності або визнає, що найвищу цінність представляє гармонійний розвиток людини і природи, а природа і все природне є повноправним суб'єктом у взаємодії з людиною.

У педагогіці обґрунтовані та розвинені положення про формування світогляду у процесі пізнання природи (Ж.-Ж. Руссо, І. Песталоцці, Ф. Дістервег). Знання, як основний компонент у структурі світогляду, задають узагальнену модель світу та місця у ньому людини.

Оволодіння системою основних елементів знання, що лежать в основі сучасної наукової картини світу, одна з вимог до результатів засвоєння освітньої програми початкової освіти, що закладені у Державному стандарті початкової освіти. Інтегрований курс «Я досліджую світ» у початковій школі має великий потенціал формування творчого світогляду. Знання законів природи, розуміння єдності живої, неживої природи та соціальних процесів спонукає враховувати їх у всіх галузях людської діяльності.

Актуальність цієї проблеми зумовила вибір теми дослідження: «Формування в учнів початкової школи уявлень про об'єкти та явища навколишньої дійсності на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Мета дослідження: виявити, теоретично обґрунтувати педагогічні умови формування знань про об'єкти та явища навколишньої дійсності під час уроків «Я досліджую світ» та дослідно-пошуковим шляхом підтвердити їхню ефективність.

Об'єкт дослідження: процес формування знань про об'єкти та явища навколишньої дійсності.

Предмет дослідження: педагогічні умови формування знань про знань про об'єкти та явища навколишньої дійсності.

Завдання дослідження.

1. Вивчити психолого-педагогічну та методичну літературу з проблеми дослідження.

2. Визначити специфіку формування знань про об'єкти та явища навколишньої дійсності у молодших школярів.

4. Визначити показники та критерії, охарактеризувати рівні сформованості знань про об'єкти та явища навколишньої дійсності.

5. Розробити педагогічні умови формування знань про об'єкти та явища навколишньої дійсності та дослідно-пошуковим шляхом підтвердити їхню ефективність.

Практична значимість результатів дослідження визначається тим, що положення та висновки, отримані в ході дослідно-пошукової роботи, можуть бути використані у безпосередній практиці педагогів для формування знань про об'єкти та явища навколишньої дійсності у процесі вивчення навколишнього світу.

Методи дослідження: емпіричні (вивчення та аналіз літератури), практичні (тестування, кількісний та якісний аналіз отриманої інформації).

Апробація результатів дослідження. Результати магістерського дослідження висвітлено під час доповідей та виступів на науково-практичних конференціях.

Результати дослідження обговорено на засіданнях кафедри теорії та методик початкової освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (2022-2023 рр.).

Публікації. Результати дослідження відображено у статті: «Характеристика процесу формування у молодших школярів уявлень про об'єкти та явища навколишнього світу» (2023 р.).

Структура роботи: вступ, 2 розділи, висновки, список літератури.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі досліджено актуальну проблему формування знань про об'єкти та явища навколишньої дійсності. Зміст і основні напрями експериментальної роботи лежать у площині реалізації сучасних завдань початкової школи.

У ході нашого дослідження було проаналізовано теоретичну та методичну літературу з питань навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» в початковій школі. В результаті аналізу літератури було встановлено, що особливостями курсу у початковій школі є його інтегративний характер, широкі можливості для розвитку молодшого школяра, діяльнісний підхід до реалізації навчальних завдань. Також у програмі курсу робиться акцент на ціннісних орієнтирах, формуванні ключових компетентностей учня початкових класів.

Більшість дослідників говорять про необхідність спостереження природних об'єктів, використання наочних засобів навчання, систематичного проведення практичних робіт. Важливою умовою формування знань про об'єкти та явища навколишньої дійсності є організація їх практичного застосування при складанні схем і таблиць, виконанні різноманітних завдань, вправ, навчальних проєктів. Проблемний підхід у навчанні також може бути ефективною умовою формування знань про природу.

У практичній частині роботи було підібрано діагностичну методику для оцінки знань про об'єкти та явища навколишньої дійсності, проведено дослідження рівня знань, проведено обробку отриманих даних, узагальнено результати. У нашому дослідженні показниками сформованості є: знання, ставлення, поведінка. Також було виділено критерії сформованості кожного показника.

Проведена на констатувальному етапі дослідно-пошукової роботи діагностика виявила недостатньо високий рівень знань про об'єкти та явища навколишньої дійсності.

Для підвищення рівня знань про об'єкти та явища навколишньої дійсності було визначено та реалізовано у практичній діяльності педагогічні умови формування знань під час уроків навколишнього світу. Такими умовами стали: 1. збагачення досвіду взаємодії дітей із реальною природою та натуральними природними об'єктами; 2. використання проблемних методів навчання під час уроків навколишнього світу.

Заключна діагностика виявила позитивну динаміку формування кожного показника, що свідчить результативність нашої роботи.

Таким чином, поставленої в роботі мети досягнуто, завдання вирішено.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Байбара Т. М. Методика навчання природознавства в початкових класах. Навчальний посібник. Київ. Веселка. 1998. 334 с.
2. Байбара Т. М., Бібік Н. М. Я досліджую світ: Підручник для 3 класу. Київ. Форум. 2018. 176 с.
3. Байбара Т. М., Бібік Н. М. Я досліджую світ: Підручник для 4 класу. Київ. Форум. 2019. 168 с.
4. Бех І. Д. Виховання особистості. Сходження до духовності. Київ. Либідь, 2006. 272 с.
5. Бібік Н. М., Бондарчук Г. Я досліджую світ. Віконечко: Підручник для 1 класу. Київ. Ранок, 2020. 112 с.
6. Бібік Н. М., Бондарчук Г. Я досліджую світ: Підручник для 2 класу. Київ. Ранок, 2020. 144 с.
7. Біда О. А. Природознавство і сільськогосподарська праця. Методика викладання. Київ. Ірпінь: ВПКФ «Перун», 2008. 400 с.
8. Білоус С. Уроки з екологічного виховання. *Рідна школа*. 2004. №6. С. 70–72.
9. Богданець Г. П., Смирнова Л. Я. Формування екологічних уявлень у шестиліток. *Початкова школа*. 1999. № 5. С. 30–31.
10. Ващенко Н. І. З досвіду екологічного виховання молодших школярів. *Початкова школа*. 1990. № 8. С. 40–44.
11. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ. Ірпінь: Перун, 2001. 1440 с.
12. Виноградова Н. Ф. Екологічне виховання дітей дошкільного і молодшого шкільного віку. Екологічна освіта: концепції і методичні підходи. Миколаїв. 2004.
13. Вознюк О. Наукова сутність педагогічної системи В. Сухомлинського. Екологічний аспект. *Наукові записки ТДПУ*. Серія: Педагогіка. Тернопіль. 2002. Вип. 5. С. 75–77.

14. Гладюк Т. В. Ідеї формування екологічної культури молодших школярів у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського. *Наукові записки ТДПУ*. Серія: Педагогіка. Тернопіль. 2002. Вип. 5. С. 56–59.
15. Глазачев С. Н. Екологічна культура. Тернопіль, 2003. С. 15.
16. Горощенко В. П., Степанов И. А. Методика викладання курсу «Я досліджую світ». Київ. Просвітництво, 2018. 159 с.
17. Григорович, О. П. Інтелект-карти як засіб формування екологічної культури молодших школярів. *Науковий журнал «Інноваційна педагогіка»*, 2019, 10 (1). Одеса. С. 161-166.
18. Гриньова Є. О. Завдання екологічного змісту в курсі природознавства. *Початкова школа*. 1999. № 7. С. 46–47.
19. Грошовенко О.П. Формування у молодших школярів дбайливого ставлення до природи у позаурочній виховній роботі. (Автореф. дис. 227 канд. пед. наук). Інститут проблемного виховання АПН України, Київ, 2007, 16 с.
20. Дерев'яно В.О. Екологічне виховання учнів. *Початкова школа*. 2001. № 11. С. 27–30.
21. Державний стандарт початкової освіти. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. URL: <http://dano.dp.ua/attachments/article/303.pdf>
22. Дерябо С. Д. Природний об'єкт «як інший знайомий». Даугавпілс, 1999. С. 45–67.
23. Долинська Л. В. Вікова та педагогічна психологія: навч. посіб. Київ. Просвіта, 2001. 416 с.
24. Дубняк К. Що таке краєзнавство? Краєзнавство в трудовій школі. Харків. С.5 – 11.
25. Екологічне та естетичне виховання школярів. Під ред. Л.П. Печко. – Київ. Просвіта, 1998. 128 с.
26. Закон України «Про освіту URL^ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

27. Запорожан З. Є. Екологія в початковій школі. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний університет, 2005. 252 с.
28. Запорожан З. Є. Природоохоронне виховання молодших школярів. *Початкова школа*. 2007. №1. С. 34–37.
29. Захлебний А. Н. Школа і проблеми охорони природи. Полтава. Педагогіка, 1999. 184 с.
30. Ігнатуша, А. Л., Ляшенко К.І. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до екологічного виховання. Питання педагогіки, психології та методики початкового навчання : наукова дискусія: матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Суми, 2014: СумДПУ імені А. С. Макаренка. С. 108–112.
31. Кардешук Н., Янішевська С. Формування екологічної свідомості особистості. *Проблеми педагогічних технологій*. Збірник наукових праць. Луцьк. 2003. Вип. 3. С. 198–202.
32. Ковальчук Г. В., Ковальчук Г. С. Екологічне виховання молодших школярів. *Початкова школа*. 2007. №12. С. 50–55.
33. Козіна Е. Ф., Степанян Е. Н. Методика викладання природознавства. Академія, 2004. 496 с.
34. Колишкіна А. П. Екосвіт. Програма та методичні рекомендації з екологічного виховання учнів початкових класів : метод. посібник для вчителів початкових класів. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2014. 140 с.
35. Комар, О. Інтерактивні технології – технології співпраці. *Початкова школа*, 2004. № 9, С. 5-7. 36. Концепція Нової української школи URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainskashkola-compressed.pdf>
37. Крисаченко В. Екологічна культура. Київ. Наука, 2006. 230 с.

38. Кудрик В., Стасюк Л. Екологічне виховання учнів молодшого шкільного віку як педагогічна проблема. *Наукові записки ТДПУ*. Серія: Педагогіка. 2001. №5. С. 100–103.

39. Курдидик С. В. Підвищувати ефективність екологічного виховання. *Початкова школа*. 2007. №12. С. 51–55.

40. Кусяк Г. Взаємодія людини і природи. *Початкова школа*. 2001. № 6. С. 31–34.

41. Кучай Т.П. Підготовка майбутніх вчителів в університетах Великої Британії до екологічного виховання учнів. (Автореф. дис. канд. пед. наук): АПН України, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих, Київ. 2010. 20 с.

42. Лазарук А. Цінності людини у науково-психологічному осмисленні. *Психологія і суспільство*. 2003. № 2. С.19–37.

43. Левків С. П. Формування екологічної компетентності учнів на уроках біології. Модернізація вищої освіти в Україні та за кордоном : збірник наукових праць. за заг. ред. д.п.н., проф. С.С. Вітвицької, к.п.н. доц. Н.М. Мирончук. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 223–230.

44. Лозова В. І., Троцько Г. В. Теоретичні основи виховання і навчання : Навчальний посібник, Харків. «ОВС», 2002. 400 с.

45. Лях В. Казка в екологічному вихованні молодших школярів. *Початкова школа*. 2001. №1. С. 27–29.

46. Малик Ю.О. Сучасні екологічні проблеми і шляхи їх вирішення. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2011. № 700. С. 244-246.

47. Маргламова К.Г. Виховання в учнів ціннісного ставлення до природи: навчально-методичний посібник. Дніпропетровськ: Видавництво «Наука і освіта». 134 с.

48. Масол Л. Краєзнавство у вихованні художньо-естетичної культури школярів. Виховання естетичної культури школярів: навч. посіб. І.А. Зязюн, Н.Є. Хлебникова, Л.О. Миропольська та ін. Київ. 1998. С.133 – 152.

49. Мелаш В. Екологія для молодших школярів. *Початкова школа*. 2001. №5. С. 22–25.
50. Можаровська Т.В. Психологічні особливості формування та розвитку екологічної особистості засобами екологічної освіти. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. II(14), Issue: 27, BUDAPEST, 2014, P. 95-98.
51. Нарочна Л. К., Ковальчук Г. В., Гончарова К. Д. *Методика викладання природознавства*. К. : Вища школа, 1990. 202 с.
52. Огієнко Н. М. Дидактичні умови ефективного використання краєзнавчого матеріалу. *Початкова школа*. 2006. № 9. С. 41–44.
53. Основи національного виховання: концептуальні положення. [В.Г. Кузь, Д. Руденко, З. О. Сергійчик та ін.]. К.: Інформ. вид. центр «Київ», 1993. 52с.
54. Плешаков А. А. Екологічні проблеми і початкова школа. *Початкова школа*. 1999. №5. С. 23–24.
55. Подоляк В. О. Формування в учнів системи наукових компетентностей у галузі сучасного виробництва: Теоретико-методичний аспект: Наукова монографія. Вінниця. Книга Вега, 2002. 460 с.
56. Пометун О.І., Пироженко Л.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : науково-методичний посібник. Київ. 2004: А.С.К, 192 с, С. 8-24.
57. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: підручник для студентів педагогічних факультетів. Київ. Генеза, 1999. 368 с.
58. Хлонь Н. Стежина екологічних знань і вмінь. *Початкова школа*. 2009. № 10. С. 21–22.
59. Цигикало О. В. Наочність у сучасних методиках викладання анатомії людини. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія. Медицина. 2015. Вип. 2. С. 172–174.
60. Чернецька Т. І. Освітнє середовище навчально-дослідницької діяльності дітей: особливості проектування, моделювання і функціонування

Наукові записки Малої академії наук України: збірник наукових праць. Випуск 1. Серія. Педагогічні науки. Київ. ТОВ «СІТІПРІНТ», 2012. С. 50–63.

61. Шевчук К.Д., Іванчук М.Г. Методика викладання природознавства в початкових класах. Навчальний посібник. Чернівці. Рута. 2009. 101с.

62. Шевчук Кристина, Дубоделова Світлана. Роль позаурочної роботи в процесі оволодіння учнями знань про природу *Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць*. Вип. 465. Педагогіка та психологія. Чернівці. Рута, 2009. С.90-95.

63. Ягупов В.В. Педагогіка. Навч. Посібник. Київ. Либідь, 2002. 560 с.

64. Яценко С. Л. Категорійно-понятійний апарат дослідження проблеми особистісно орієнтованого навчання. *Вісник ЖДУ ім. І. Франка*. 2006. Випуск № 30. С. 54-57.

65. Яценко С. Л. Педагогічні умови та чинники особистісно орієнтованого навчання (теоретичний аспект). *Вісник ЖДУ ім. І. Франка*. 2006. Випуск № 29. С. 73-75.